

УДК 334.722.8: 336.77

Н. В. Харченко,
к. е. н., доцент, Полтавська державна аграрна академія

ВИЗНАЧЕННЯ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА- ПОЗИЧАЛЬНИКА

Досліджено визначення кредитоспроможності акціонерного товариства-позичальника. Розглянуто основні показники діяльності акціонерного товариства-позичальника. Проведено аналіз із використанням методу оцінки кредитоспроможності позичальника на основі системи фінансових коефіцієнтів.

Determination of solvency of joint-stock society-borrower is investigational. Basic performance of joint-stock society-borrower indicators are considered. An analysis with the use of method of estimation of solvency of borrower is conducted on the basis of the system of financial coefficients.

Ключові слова: кредитоспроможність, акціонерне товариство-позичальник, система фінансових коефіцієнтів.

Key words: solvency, joint-stock society-borrower, system of financial coefficients.

ВСТУП

Різноманітність визначень кредитоспроможності позичальника і складність самої її оцінки зумовляють застосування безлічі підходів до рішення даної проблеми.

Існують різні способи оцінки кредитоспроможності. Кожен із них взаємно доповнює один одного. Якщо, наприклад, аналіз цільового ризику дозволяє оцінити кредитоспроможність клієнта у момент здійснення операції тільки на базі однієї позикової операції, то система фінансових коефіцієнтів прогнозує ризик з урахуванням сукупного боргу, середніх стандартів, що склалися, і тенденцій.

Аналіз грошового потоку клієнта не тільки оцінює в цілому кредитоспроможність клієнта, але і показує на цій основі граничні розміри нових позик, а також слабкі місця управління акціонерним товариством, з яких можуть витікати умови кредитування і т.п.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою аналізу кредитоспроможності є отримання якісної оцінки діяльності позичальника позики, на підставі якої можливо прийняти рішення про можливість та умови кредитування або припинення кредитних відносин.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для здійснення оцінки фінансового стану позичальника необхідно враховувати такі основні показники його діяльності [2, с. 300—317]:

- платоспроможність (коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності);
- фінансова стабільність (коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів);
- рентабельність (активів, продажу);
- аналіз грошових потоків;
- аналіз ділового ризику.

Платоспроможність позичальника визначається за такими показниками:

— коефіцієнт миттєвої ліквідності (КЛ1), що характеризує те, як швидко короткострокові зобов'язання можуть бути погашені високоліквідними активами:

$$\text{КЛ1} = \frac{\text{АВ}}{\text{ЗП}} \quad (1),$$

де АВ — високоліквідні активи, до яких належать грошові кошти, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції;

ЗП — поточні зобов'язання, що складаються з короткострокових кредитів і розрахунків із кредиторами.

Оптимальне теоретичне значення показника КЛ1 не менш як 0,2;

— коефіцієнт поточної ліквідності (КЛ2), що характеризує можливість погашення короткострокових зобов'язань у встановлені строки:

$$КЛ2 = \frac{АЛ}{ЗП} \quad (2),$$

де АЛ — ліквідні активи, що складаються з високоліквідних активів, дебіторської заборгованості, векселів одержаних;

ЗП — поточні (короткострокові) зобов'язання, що складаються з короткострокових кредитів і розрахунків із кредиторами.

Оптимальне теоретичне значення показника КЛ2 не менш ніж 0,5;

— коефіцієнт загальної ліквідності (КЛ), що характеризує те, наскільки обсяг короткострокових зобов'язань і розрахунків можна погасити за рахунок усіх ліквідних активів:

$$КЛ1 = \frac{АО}{ЗП} \quad (3),$$

де АО — оборотні активи;

ЗП — поточні (короткострокові) зобов'язання, що складаються з короткострокових кредитів і розрахунків із кредиторами.

Оптимальне теоретичне значення показника КЛ не менш ніж 2,0.

Фінансова стабільність позичальника визначається за такими показниками:

— коефіцієнт маневрування власних коштів (КМ), що характеризує ступінь мобільності використання власних коштів:

$$КМ = \frac{ВК - АН}{ВК} \quad (4),$$

де ВК — власний капітал підприємства;

АН — необоротні активи.

Оптимальне теоретичне значення показника КМ не менш ніж 0,5;

— коефіцієнт незалежності (КН), що характеризує ступінь фінансового ризику:

$$КН = \frac{ЗК}{ВК} \quad (5),$$

де ЗК — залучені кошти (довгострокові та поточні зобов'язання);

ВК — власний капітал.

Оптимальне теоретичне значення показника КН не більш ніж 1,0.

Рентабельність позичальника визначається за такими показниками:

— рентабельність активів (РА):

$$РА = \frac{ПЧ}{ВК} \quad (6),$$

де ПЧ — чистий прибуток;

А — активи;

— рентабельність продажу (РП):

$$РП = \frac{ПЧ}{ОР} \quad (7),$$

де ПЧ — чистий прибуток;

ОР — обсяг реалізації продукції (без ПДВ і АС).

Аналіз грошових потоків позичальника має здійснюватися з урахуванням такого показника, як співвідношення чистих надходжень на всі рахунки позичальника (у тому числі відкриті в інших банках) до суми основного боргу за кредитною операцією та процентами по ній з урахуванням строку дії кредитної угоди (для короткострокових кредитів):

$$К = \frac{(Н_{см} \times n) - (З_{м} \times n) - З_i}{С_к} \quad (8),$$

де $H_{см}$ — середньомісячні надходження на рахунки позичальника протягом трьох останніх місяців (за винятком кредитних коштів);

$С_к$ — сума кредиту та проценти по ньому;

n — кількість місяців дії кредитної угоди;

$З_{м}$ — щомісячні умовно-постійні зобов'язання позичальника (адміністративно-господарські витрати);

$З_i$ — податкові платежі та сума інших зобов'язань перед кредитором, що мають бути сплачені з рахунку позичальника, крім суми зобов'язань, строк погашення яких перевищує строк дії кредитної угоди (за даними останнього балансу).

Для суб'єктів господарської діяльності, діяльність яких пов'язана з сезонним характером виробництва, середньомісячна сума надходжень визначається за 12 місяців.

Оптимальне теоретичне значення показника К не менш ніж 1,5.

Також можуть бути враховані суб'єктивні фактори, що впливають на фінансовий стан акціонерного товариства і характеризуються такими показниками:

— ринкова позиція позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці та галузі промисловості;

— наявність державних замовлень і державна підтримка позичальника;

— ефективність управління позичальника;

Таблиця 1. Аналіз виборки племсервісів України за 2010 рік з використанням методу оцінки кредитоспроможності позичальника на основі системи фінансових коефіцієнтів

Показник	Економічний зміст	Частка в інтегрованому показнику, %	Рейтинг	Розрахунок
А	Б	1	2	3
1. Показники ліквідності				
Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	8	6	0,75 0,75
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{\text{Грошові кошти, дебіторська заборгованість та інші оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	8	4	0,29 0,5
2. Показники ділової активності				
Період оборотності дебіторської заборгованості, днів	$\frac{\text{Середньорічна величина дебіторської заборгованості} \times 360}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}$	8	9	78,95 1,125
Період оборотності запасів, днів	$\frac{\text{Середньорічна вартість запасів} \times 360}{\text{Операційні витрати}}$	8	5	159,22 0,625
Період оборотності активів, днів	$\frac{\text{Середньорічна вартість активів} \times 360}{\text{Чистий дохід від реалізації продукції}}$	8	5	593,96 0,625
3. Показники фінансової незалежності				
Коефіцієнт фінансової незалежності, %	$\frac{\text{Зобов'язання} \times 100}{\text{Пасиви}}$	8	7	67,73 0,875
Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, %	$\frac{\text{Власні оборотні кошти} \times 100}{\text{Оборотні активи}}$	8	0	-33,84 0
4. Показники рентабельності				
Рентабельність продажу, %	$\frac{\text{Прибуток (збиток) до оподаткування} \times 100}{\text{Доход від реалізації продукції}}$	9	2	-5,59 0,222
Рентабельність активів, %	$\frac{\text{Прибуток (збиток) до оподаткування} \times 100}{\text{Середньорічна вартість капіталу}}$	9	3	-4,03 0,333
Рентабельність власного капіталу, %	$\frac{\text{Прибуток (збиток) до оподаткування} \times 100}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}}$	9	0	-8,70 0
5. Інші показники				
Знос основних засобів, %	$\frac{\text{Знос основних засобів} \times 100}{\text{Первісна вартість основних засобів}}$	7	6	61,23 0,857
Частка простроченої дебіторської заборгованості, %	$\frac{\text{Прострочена дебіторська заборгованість} \times 100}{\text{Загальна величина дебіторської заборгованості}}$	5	7	11,37 1,4
Частка простроченої кредиторської заборгованості, %	$\frac{\text{Прострочена кредиторська заборгованість} \times 100}{\text{Загальна величина кредиторської заборгованості}}$	5	7	10,39 1,4

— професіоналізм керівництва та його ділова репутація;

— інша інформація.

Оцінку фінансового стану позичальника з урахуванням поточного стану обслугову-

вання позичальником кредитної заборгованості банк здійснює у кожному випадку укладення договору про здійснення кредитної операції, а надалі — не рідше ніж один раз у три місяці.

Банки самостійно встановлюють нормативні значення та відповідні бали для кожного показника залежно від його вагомості серед інших показників, що можуть свідчити про найбільшу ймовірність виконання позичальником зобов'язань за кредитними операціями.

Вагомість кожного показника визначається індивідуально для кожної групи позичальників залежно від кредитної політики банку, особливостей клієнта (галузь економіки, сезонність виробництва, оборотність коштів), ліквідності балансу, становища на ринку.

Клас позичальника за результатами оцінки його фінансового стану визначається на підставі основних показників і коригується з урахуванням додаткових показників.

За результатами оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання необхідно визначити клас позичальника. Інструкцією НБУ визначено такі класи:

— клас "А" — фінансова діяльність дуже добра і дає змогу погашати основну суму кредиту та процентів по ній у встановлені строки. Одночасно можна зробити висновок, що фінансова діяльність і надалі здійснюватиметься на такому ж високому рівні;

— клас "Б" — фінансова діяльність добра або дуже добра, але немає можливості підтримати її на цьому рівні протягом тривалого часу;

— клас "В" — фінансова діяльність задовільна, але спостерігається чітка тенденція до погіршення;

— клас "Г" — фінансова діяльність погана і спостерігається її чітка циклічність протягом коротких періодів часу;

— клас "Д" — фінансова діяльність свідчить про збитки і, очевидно, що ні основна сума кредиту, ні проценти по ній не можуть бути оплачені.

Діловий ризик — це ризик, пов'язаний із тим, що кругооборот фондів позичальника може не завершитися вчасно і з передбачуваним ефектом. Факторами ділового ризику є різноманітні причини, що приводять до переривання або затримки кругообороту капіталу на окремих стадіях: створення запасів, виробництва, реалізації (збуту). На кожній із цих стадій діють певні фактори ризику.

В умовах економічної нестабільності аналіз ділового ризику на момент видачі позички істотно доповнює оцінку кредитоспроможності клієнта на основі фінансових коефіцієнтів, що розраховуються за середні-

ми фактичними даними минулих звітних періодів.

Наведені фактори ділового ризику обов'язково враховують при розробці банком стандартних форм кредитних заявок, техніко-економічних обґрунтувань можливості видачі позички.

Нами було проведено аналіз [3, с. 64—78] із використанням методу оцінки кредитоспроможності позичальника на основі системи фінансових коефіцієнтів (табл. 1), використовуючи дані 2010 року.

Для визначення типу позичальника необхідно розрахувати інтегрований показник фінансового етапу акціонерного товариства. Провівши розрахунки, визначаємо даний показник:

$$\text{ІПФС} = \sum_{i=1}^{13} R_i \times \left(\frac{V_i}{100}\right) \quad (9),$$

де R_i — рейтинг i -го фінансового показника;

V_i — частка i -го фінансового показника в інтегрованому показнику, %

$$\text{ІПФС} = 0,34$$

ВИСНОВКИ

Використовуючи шкалу, наведену М.Р. Ковбасюк для визначення кредитоспроможності аналізованих акціонерних товариств-позичальників, нами було встановлено, що акціонерні товариства належить до "Г" класу, а за шкалою, наведеною Ю.М. Тютюнником, — до "Д" класу, тобто фінансова діяльність позичальників незадовільна, і спостерігається її нестабільність протягом року; є високий ризик значних збитків; ймовірність повного погашення кредитної заборгованості та відсотків за нею є низькою.

Література:

1. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс. — К.: Ника-Центр, 1999. — 528 с.

2. Ковбасюк М.Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств: навчальний посібник. — К.: Видавничий дім "Скарби", 2001. — 336 с.

3. Тютюнник Ю.М. Робочий зошит для практичних, індивідуальних занять і самостійної роботи за кредитно-модульною системою з дисципліни "Фінансовий аналіз" [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю.М.Тютюнник, С.В. Тютюнник. — Полтава: РВВ ПДАА, 2010. — 145 с.

Стаття надійшла до редакції 13.10.2011 р.